

Kerkdienst De Eshof/ 26 okt. 2025/ ds Jean-Jacques Suurmond
Zondag van de farizeeër en de tollenaar

Profetenlezing: Jeremia 14, 7-10.19-22

Evangelielezing: Lucas 18, 9-14

Overweging

Gemeente van Christus,
Zijn wij de farizeeër of de tollenaar?

In het evangeliieverhaal blinkt de tempel van Jeruzalem in de mediterrane zon. In de verte klinkt het geluid van een priesterkoor. De oude stenen ruiken naar wierook en gebed. De hoge muren maken mieren van de mensen. Een farizeeër treedt binnen met het hoofd geheven, een tollenaar kijkt naar de grond.

Beiden komen ze om te bidden. Weet wel waar je aan begint. Als je bidt, gebeurt er nooit niets. In echt gebed kijken we naar onszelf met de ogen van God. Voor je het weet wordt de waarheid van jezelf onthuld.

De farizeeër denkt dat hij een goed mens is. Dag en nacht komt hij op voor het ware geloof – zoals hij dat ziet. Hij vindt dat het volk maar een loopje neemt met de wet van Mozes. Ze moeten teruggebracht worden naar de zuivere, pure Schrift, de Tora. En hij, hij moet als farizeeër het goede voorbeeld geven.

Zo staat hij rechtop in de tempel en dankt God dat 'ik niet ben als de andere mensen, die roofzuchtig of onrechtvaardig of overspelig zijn – ook dat ik niet ben als die tollenaar daar – kijk daar'. 'Ik vast tweemaal per week en draag een tiende van mijn inkomsten af'.

Nou dat is mooi, zou je denken. Waren maar meer mensen zo. Die farizeeër zal vast beloond worden door God.

De tollenaar is heel anders. Hij houdt bescheiden afstand en durft niet eens naar boven te kijken. Hij weet dat het niet fraai is wat hij doet: mensen afpersen die met hun bepakte ezels door zijn poort willen gaan.

Anders dan de farizeeër is de tollenaar helemaal niet tevreden over zichzelf. Hij kent zichzelf, hij doet zich niet beter voor dan hij is, maar slaat zich berouwvol op de borst. Als de profeet Jeremia zegt hij: 'Ik heb tegen u gezondigd, maar verstoot mij toch niet, doe het niet, omwille van uw naam'.

Als wij zondigen, neemt God wraak. En hoe neemt hij wraak? Door ons nog meer lief te hebben. Hij keert ons de andere wang toe. Dat wrikt je hart open, je krijgt berouw en wordt open om Gods liefde te ontvangen. En de tollenaar weet zich aanvaard en gaat gerechtvaardigd terug naar huis.

Maar de farizeeër niet. Wat is dan zijn fout? Hij werkt te hard, hij wil bewijzen dat hij een goed mens is. Hij is teveel met zichzelf bezig. Het verhaal zegt dat hij '*bij zichzelf* bad'. Hij vergelijkt zichzelf met de tollenaar, ja dankt God dat hij niet als die tollenaar is. Zo denken wel meer mensen: 'Ik bof dat ik niet ben zoals die daar' of: 'Ik ben blij dat mijn huwelijk beter is dan dat van die lui daar- want dat is een zinkend schip!' Zo vergelijken we ons met anderen om er zelf beter uit te komen.

Maar waarom heeft die farizeeër het eigenlijk nodig om zich met de tollenaar te vergelijken? Is hij er toch niet gerust op dat hij met al zijn mooie bedoelingen goed zit? Waarom moet hij daar prat op gaan? Waarom moet hij zichzelf beter voelen dan een ander, dan die tollenaar?

Het kan niet anders, of hij voelt zich toch niet zo zeker van zichzelf. Wie zichzelf met anderen vergelijkt, gaat bij zichzelf weg. Je bent aldoor bezig met die andere mensen – wat die doen, hoe die leven.

Waarom doen we dat? Waarom gaan we bij onszelf weg? Omdat, als we naar onszelf kijken, we het niet leuk vinden wat we dan zien. We verwerpen onszelf en durven onszelf niet onder ogen te zien.

Dat komt omdat we gewend zijn voorwaarden te verbinden aan de liefde. 'Als ik maar goed mijn best blijf doen, zal ik door God aanvaard worden'. Wij denken dat God gezond verstand heeft: 'Hij is toch gekke Henkie niet, hij gaat mij niet accepteren als ik er een rommeltje van maak'. Doe eerst je best, dan doet God de rest – zo denken wij, terwijl we tegelijk zien dat we daarin tekortschieten.

Dit is precies ons probleem, net als van die farizeeër: we doen teveel ons best. We zijn altijd druk bezig met onszelf, met van alles doen, maar vergeten om te zijn, om te ontvangen.

Want God heeft geen gezond verstand. Hij stelt geen voorwaarden. Dat is de dwaasheid van zijn liefde. Hij heeft lief, punt. Zonder ge-'ja maar'.

Hij aanvaardt ons zoals we zijn – of we nu een tollenaar zijn of een farizeeër. En als we zondigen neemt hij wraak door ons nog meer te beminnen. Gods aanvaarding kun je niet verdienen – alleen ontvangen. Hier, nu.

Net als die farizeeër kunnen we dat maar moeilijk geloven. We kunnen niet aanvaarden dat we aanvaard zijn. De farizeeër wil bewijzen dat hij dat verdient, door beter te zijn dan de tollenaar. Hij vertrouwt niet op God, maar op zichzelf. En o wee, wat zijn we dan streng voor onszelf: we doen het nooit goed genoeg.

Het fraaie imago van de farizeeër is als een angstig pantser waarop Gods liefde en waarheid afketsen. Ze kunnen zijn hart niet bereiken. Dat maakt berouw onmogelijk, een nieuw begin onmogelijk. Vandaar dat hij ongerechtvaardigd terug naar huis gaat. Hij blijft gevangen in het knagende gevoel dat hij niet goed genoeg is, dat hij zich almaar moet bewijzen, dat hij het beter moet doen. Hij blijft zich met andere mensen vergelijken.

Maar die tollenaar, komt die er niet met een makkie vanaf? Wordt hij niet goedkoop gerechtvaardigd op de manier van de leugenprofeten bij Jeremia? Geeft God hem soms een aai over zijn bol: 'Geeft niks wat je gedaan hebt, zand erover, ouwe sjoemelaar, kom maar hier op mijn eeuwige knieën zitten'.

Nee, de tollenaar vergelijkt zichzelf niet met anderen maar heeft schrijnend berouw zodat hij zich op de borst slaat: 'God, wees mij, zondaar, genadig'. Hij ziet zichzelf onder ogen. Berouw opent zijn hart - voor de liefde van God.

'Wie zichzelf verhoogt zal vernederd worden, maar wie zichzelf vernedert zal verhoogd worden.' Nederigheid is niet ontkennen wie je bent, maar afwijzen wat je niet bent: we zijn God niet, we zijn niet volmaakt goed.

Als je dat beseft, valt er een last van je schouders af. Het hoeft allemaal niet perfect te zijn wat ik doe: 'ik hoef niet beter te zijn dan die of die, ik hoef mezelf niet met hen te vergelijken, ik hoef niet steeds met mezelf bezig te zijn'.

Werkelijk goede daden komen van God die ze in ons doet. Zo neemt hij wraak op de mensheid die zijn schepping mishandelt en uitbuit: hij neemt wraak door de wereld door ons heen nog meer lief te hebben.

Begrijpen kunnen we dit niet, alleen geloven. Maar ook dat is geen mensenwerk. We zeggen soms zo gemakkelijk 'Ik geloof', maar dat kan eigenlijk niet...

Ook geloof is een gave van God, die in ons gelooft. Maar kunnen we dat ontvangen, zijn we daar open voor, zoals de berouwvolle tollenaar? De farizeeër niet want die bleef opgesloten in zichzelf met zijn pogingen om door goede daden Gods liefde te verdienen.

Hier zien we hoe destructief een moralistische houding kan zijn die zegt: je moet dat doen, je moet dat beslist niet doen, je moet zus, je moet zo. Zo blijven we net als de farizeeër voortdurend met onszelf bezig, tobkend over de vraag: 'Doe ik het wel goed?' Maar alleen God is goed en wil zijn goedheid in ons uitwerken.

De tempel in Jeruzalem blinkt in de mediterrane zon. In de verte klinkt een priesterkoor. De oude stenen ruiken naar wierook en gebed. De hoge muren maken mieren van de mensen.

Na het gebed treedt de farizeeër met het hoofd gebogen naar buiten. De tollenaar verschijnt met verende tred en het hoofd geheven – vergeven.

Zijn we de farizeeër of de tollenaar?

Of allebei?

Amen.